

Звіт про результати дослідження стану податкового адміністрування в Україні

Київ, 2025 рік

CASE Україна

Центр соціально-економічних досліджень

Провідний автор:

Дмитро Боярчук, виконавчий директор CASE Україна

Співавтори:

Євген Шульга, директор з розвитку CASE Україна

Мирослав Лаба, фахівець з питань податкової та регуляторної політики Економічної експертної платформи, асоційований експерт CASE Україна

Подяка за надані коментарі та пропозиції Володимир Дубровському, старшому економістові CASE Україна

Підготовку дослідження фінансувала Мережа Атлант (Atlas Network).

За зміст цього дослідження відповідають виключно його автори й він не обов'язково відображає погляди Мережі Атлант.

Опитування підприємців для цього дослідження здійснювали 2024 року за підтримки ICAP Єднання у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізували ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) і Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

Зміст

Список скорочень	5
Головне	6
Методологія	7
Основні результати	8
Загальна інформація про респондентів	11
Податковий облік	13
Кількість працівників, які забезпечували ведення бухгалтерського/податкового обліку бізнесу	13
Витрати бізнесом робочого часу на ведення податкового та бухгалтерського обліку	14
Витрати бізнесу на неформальні платежі третім особам	16
Неформальні платежі за відшкодування ПДВ, розблокування податкових накладних, розмитнення імпортованого товару	18
Причини здійснення неформальних платежів чи подарунків під час одержання відшкодування ПДВ з бюджету, розмитнення імпортованих товарів	20
Розмір неформальних платежів чи подарунків під час одержання відшкодування ПДВ з бюджету, розблокування податкових накладних, розмитнення імпортованих товарів	22
Податкові перевірки	23
Чи здійснювали податкові перевірки бізнесу 2024 року?	23
Неформальні платежі під час податкових перевірок, пред'явлення наказу на перевірки, час, проведений інспектором в офісі під час перевірки	25
Наслідки, які спричинила остання податкова перевірка, здійснена 2024 року	27
Оскарження	28
Застосування пені, штрафів, донарахувань	28
Найбільш часті порушення в розрізі податків, зборів і платежів	31
Загальні запитання	32
Наскільки успішно податкові та митні органи борються з крупними схемами ухилення від оподаткування	32
Наскільки добросовісно податкова та митна служби використовують надані їм повноваження у відносинах із підприємцями	33
Якою мірою практика роботи конкурентів у тіньовому секторі перешкоджала діяльності вашого бізнесу	35
Якою мірою корупція перешкоджала діяльності бізнесу	36
Якою мірою ставки податків перешкоджали діяльності бізнесу	38

Якою мірою практика презумпції вини, коли платник податків повинен доводити відсутність злочинних намірів податковим та митним органам, перешкоджала діяльності бізнесу?	39
Переваги режиму оподаткування, на якому працюєте	41
Недоліки режиму оподаткування, на якому працюєте	42
Висновки	43

Список скорочень

ФОП — фізична особа-підприємець

ПДВ — податок на додану вартість

ДПС — Державна податкова служба

Головне

- ▶ Підприємці, які працюють на загальній системі оподаткування і є платниками ПДВ, зазначають набагато вищих витрат на адміністрування обраного режиму порівняно з іншими режимами, включно з витратами часу найманих працівників на ведення звітності та участь у перевітках. Зокрема, на ведення податкового та бухгалтерського обліку на загальній системі оподаткування з ПДВ потрібно в середньому 478.2 людино-дня на рік. Це понад учетверо більше, ніж ведення обліку на спрощеній системі оподаткування без ПДВ, на якій потрібно 114.5 людино-дня для ведення обліку. Останній показник не враховує самозайнятих «спрощенців».
- ▶ Вести бізнес як ФОП набагато безпечніше з погляду санкційного тиску (застосування пені, штрафів, донарахувань тощо). Так, про застосування до них санкцій заявили лише 16.0% опитаних ФОП, що вдвічі менше, ніж серед підприємців, які працюють як юрособи (34.1%).
- ▶ Головна причина хабарництва серед підприємців на загальній системі оподаткування — це запобігання безпідставним перешкодам чи усунення вже створених перешкод для діяльності бізнесу. Натомість «спрощенці»¹ на перше місце серед причин застосування хабарів ставлять недостатність знань про ведення податкового обліку, заповнення та подання звітності тощо.
- ▶ Серед підприємців не зафіксовано одностайної думки щодо діяльності митних і податкових органів. Так, 47.1% респондентів відповіли, що посадовці податкових і митних органів виконують свої обов'язки добросовісно або переважно добросовісно. Водночас 41.8% респондентів відповіли, що посадовці використовують повноваження переважно недобросовісно або постійно зловживають повноваженнями. Підприємці на спрощеній системі оподаткування оцінюють діяльність митників і податківців позитивніше, ніж підприємці на загальній системі.
- ▶ Корупція є більшою проблемою для підприємців-платників ПДВ, ніж для неплатників. Так, платники ПДВ на загальній системі стверджують, що корупційні практики «були дуже сильною перешкодою» у 11.0% випадків, водночас неплатники ствердно відповідають на це запитання удвічі рідше (4.7% та 4.8% для загальної та спрощеної систем оподаткування відповідно).
- ▶ Підприємці вважають, що ДПС радше сприяє схемам ухилення від податків (27.5%), ніж ефективно перешкоджає їм (22%).

¹ фізичні особи - підприємці, і юридичні особи, які обрали спрощену систему оподаткування.

Методологія

Мета дослідження полягала в досягненні глибокого розуміння особливостей загальної системи оподаткування порівняно з іншими податковими режимами.

В опитуванні взяли участь суб'єкти підприємницької діяльності всіх форм власності — фізичні особи-підприємці (ФОП) і власники та/або керівники підприємств — юридичних осіб. Загалом було опитано 928 респондентів, з них 33% ФОП і 67% — юридичні особи. Максимальна теоретична похибка вибірки підприємців не перевищує ± 3 відсоткових пункти.

Опитування здійснювали методом комп'ютеризованих телефонних інтерв'ю (CATI). Вибірка випадкова, джерело вибірки: Єдиний державний реєстр (за винятком суб'єктів підприємницької діяльності, зареєстрованих на тимчасово окупованих територіях).

Опитування здійснювала в листопаді–грудні 2024 року агенція Info Sapiens на замовлення Центру соціально-економічних досліджень CASE Україна.

Формулювання питань в опитувальнику спирається на Глобальне опитування щодо діяльності ДПС, яке здійснював Світовий банк у травні–квітні 2024 року (результати викладено у звіті [«Дослідження витрат платників податків на дотримання податкового законодавства \(податковий комплаєнс\) в Україні»](#)). Головна відмінність від опитування Світового банку полягає у методології, яка в нашому дослідженні ґрунтувалася на телефонному опитуванні за випадковою вибіркою підприємств, тимчасом як Світовий банк формував суцільну вибірку, надсилаючи запрошення на самозаповнення анкети всім підприємствам у кабінет платника податків.

Аналіз даних було здійснено в розрізі чотирьох податкових режимів:

- (1) платники ПДВ на загальній системі оподаткування (404 респонденти, 43.5%);
- (2) неплательники ПДВ на загальній системі оподаткування (64 респонденти, 6.9%);
- (3) платники ПДВ на спрощеній системі оподаткування (83 респонденти, 9.0%);
- (4) неплательники ПДВ на спрощеній системі оподаткування (377 респондентів, 40.6%).

Найбільш наповнені групи аналізу — платники ПДВ на загальній системі оподаткування (43.5%) і неплательники ПДВ на спрощеній системі оподаткування (40.6%). Кількість респондентів на загальній без ПДВ (6.9%) і на спрощеній з ПДВ (9.0%) системах оподаткування обмежена, тож деякі результати за цими двома групами аналізу наведено як ілюстративні («до відома») і можуть потребувати додаткових досліджень.

Основні результати

Адміністрування податків

Результати опитування дуже чітко показують обтяжливість загальної системи оподаткування, а також витратність адміністрування ПДВ. Підприємці, які працюють на загальній системі оподаткування і є платниками ПДВ, мають набагато вищі витрати на адміністрування обраного режиму, аніж інші режими оподаткування. Зокрема, підприємці на загальній системі з ПДВ системно вказували на вищі витрати на податковий облік (19.4% проти 3.0% «спрощенців»), вищі податки (25.1% проти 11.6% «спрощенців»), вищу ймовірність здійснення перевірки (12.7% проти 2.0% «спрощенців»), вищий рівень уваги податкових органів (16.9% проти 2.2% «спрощенців»). Підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ заявляють про вдвічі більшу середню кількість працівників, залучених для ведення бухгалтерського та податкового обліку – 2.1 працівника на загальній системі з ПДВ проти 1.2 працівника на спрощеній. Важливо, що самозайняті «спрощенці» здебільшого ведуть облік самостійно, і в останньому показнику вони не відображені. Що більше, на ведення податкового та бухгалтерського обліку на загальній системі оподаткування з ПДВ потрібно в середньому 478.2 людино-дня на рік. Це понад учетверо більше, аніж ведення обліку на спрощеній системі оподаткування без ПДВ, на якій потрібно 114.5 людино-дня для ведення обліку (показник не враховує самозайнятих «спрощенців»).

Неформальні платежі

Проблему неформальних платежів досліджували за допомогою кількох запитань, які допомагали висвітлити її з різних кутів. На загальне запитання про наявність неформальних платежів за послуги оптимізації/мінімізації податкового навантаження або запобігання чи усунення створених перешкод у діяльності бізнесу лише невелика частка опитаних (8.9%) відповіли, що зверталися до цієї практики. Переважна більшість (82.2%) заявляли, що не витрачали кошти на неформальні платежі за вирішення питань з податковою. Проте на уточнення, чи відомо підприємцям про факти неформальних платежів (досвід когось іншого) під час здійснення окремих операцій, як-от під час відшкодування ПДВ, розблокування податкових накладних чи розмитнення імпортованих товарів, ті заявляли, що такі практики досить поширені. Зокрема про те, що їм відомо про факти здійснення неформальних платежів під час відшкодування ПДВ, заявили 18.6% опитаних платників ПДВ на загальній системі. Про факти неформальних платежів під час розблокування податкових накладних заявили 29.2% опитаних платників ПДВ на загальній системі. Про неформальні платежі під час здійснення імпортованих операцій заявили 15.9% опитаних платників ПДВ на загальній системі.

Серед причин неформальних платежів переважна більшість підприємців на загальній системі на перше місце поставили *запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод у діяльності бізнесу* (так відповіли 55.6% тих, хто відповіли на це запитання, на загальній системі оподаткування з ПДВ). Натомість «спрощенці» на перше місце серед причин здійснення неформальних платежів посадовцям ДПС поставили *відсутність/недостатність [власних] знань щодо ведення податкового обліку, заповнення та подання звітності тощо* (51.5% тих, хто відповіли на це запитання, на спрощеній системі оподаткування без ПДВ).

На уточнене запитання про причини неформальних платежів саме під час відшкодування ПДВ 80.9% тих, хто повідомив про свою обізнаність з фактами неформальних платежів під час відшкодування ПДВ, також відповіли, що основна причина – це *запобігання чи усунення створених формальних/ бюрократичних/безпідставних перешкод у діяльності бізнесу*. Також про штучно створені перешкоди для ведення бізнесу як причину неформальних платежів заявляють 69.5% тих, хто відповів на запитання про причини здійснення неформальних платежів під час розмитнення імпортованого товару.

Перевірки та санкції ДПС

Для платників ПДВ імовірність здійснення перевірових заходів набагато вища порівняно з іншими системами оподаткування. Зокрема, кожен четвертий респондент, який представив підприємство — платника ПДВ на загальній системі (25.6%), заявив про здійснення податкових перевірок. Натомість увага ДПС до підприємців і на загальній, і на спрощеній системі без ПДВ суттєво менша: перевірки здійснювали в 17.2% та 11.4% респондентів відповідно.

На запитання про певні очікування або вимоги від інспектора подарунків чи неформальних платежів більшість підприємців, які мали досвід перевірок, заявляють, що такого явища під час перевірок не було.

Аналіз відповідей ФОП і юридичних осіб на інших системах оподаткування чітко свідчить, що працювати як ФОП набагато безпечніше. Зокрема, 16.0% опитаних ФОП заявили про застосування до них санкцій, тимчасом як на інших режимах оподаткування про застосування санкцій заявили 34.1% опитаних підприємців.

Підприємці оскаржують рішення податкової про застосування пені, штрафів, донарахувань тощо в дуже небагатьох випадках. Загалом 6.5% респондентів з тих, до кого було застосовано санкції, повідомили, що вони оскаржували такі рішення податкової служби в адміністративному порядку, і 15.6% респондентів — у судовому порядку. До того ж підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ більш активні в оскарженні рішень податкової (25.8% серед тих, до кого застосовували санкції, оскаржували це рішення в адміністративному чи судовому порядку). У більшості випадків вони одразу зверталися до суду (20.7% для підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ). До податкової з оскарженням результатів перевірки зверталися лише 5.1% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ.

Запитання, чому підприємці не оскаржують санкційні рішення ДПС через канали зв'язку всередині самої податкової, виявилось або незрозумілим, або неактуальним для підприємців і потребує додаткового вивчення (жоден з підприємців, які заявили про звернення до суду з приводу дій податкової, не відповів на це запитання).

Сферою застосування пені та штрафів у більшості випадків було адміністрування ПДВ. Про це заявили 55.3% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ, які мали досвід штрафів, та 34.5% — на спрощеній системі оподаткування з ПДВ. Друге і третє місце серед причин штрафів з великим відривом посіли податок на прибуток (про це згадали 14.5% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ) і податки та нарахування на заробітну плату (13.8% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ).

Оцінка роботи ДПС

Оцінка роботи податкової служби в протидії схемам ухилення від оподаткування свідчить про суттєві проблеми. Лише 22.2% респондентів відповіли, що податкова протидіє схемам успішно або переважно успішно, натомість 27.5% респондентів вважають, що податкові органи самі сприяють цим схемам. Великих відмінностей у відповідях на це запитання між різними режимами оподаткування не виявлено.

На запитання про добросовісність використання повноважень податковою та митними службами 47.1% респондентів відповіли, що посадовці податкових і митних органів виконують свої обов'язки добросовісно або переважно добросовісно. Водночас 41.8% респондентів відповіли, що посадовці використовують повноваження переважно недобросовісно або постійно ними зловживають. Підприємці на спрощеній системі оцінюють роботу ДПС більш позитивно, аніж підприємці на загальній системі.

Тіньовий сектор

Підприємців запитували, чи практики роботи конкурентів у тіньовому секторі створювали перешкоди для їхньої діяльності. Третина респондентів (32.8%) відповіли, що такі практики не були перешкодою. Ще третина (30.9%) відповіли, що не знають про таку практику. Проте сукупно близько 35.0% вказали, що більшою чи меншою мірою практика роботи конкурентів у тіньовому секторі все-таки створювала проблеми для їхньої діяльності, що свідчить про актуальність проблеми.

Про корупційні практики як перешкоду ведення бізнесу тією чи іншою мірою заявили 32.5% опитаних підприємців. Натомість 45.3% респондентів відповіли, що корупція їм не заважала, а 19.4% опитаних стверджували, що навіть не знають про такі практики. У розрізі систем оподаткування чітко видно, що для неплатників ПДВ корупція є набагато меншою проблемою, аніж для підприємців, які адмініструють ПДВ. Платники ПДВ стверджують, що корупційні практики «були дуже сильною перешкодою» у 11.0% випадків (загальна система оподаткування з ПДВ), а неплатники ствердно відповідають про корупцію як перешкоду помітно рідше (4.7% та 4.8% для загальної та спрощеної систем відповідно).

Ставки податків

Більшість підприємців не дуже турбують ставки податків. 53.9% респондентів відповіли, що ставки податків не мали впливу на умови ведення бізнесу. Лише 7% опитаних підприємців зазначили, що ставки податків є дуже сильною перешкодою, а 11.7% зазначили, що ставки податків — це суттєва перешкода для діяльності.

На запитання про практику презумпції вини платника податків третина респондентів (33.3%) зауважили, що така практика тією чи іншою мірою створювала перешкоди для їхньої діяльності. Натомість 40.9% респондентів відповіли, що така практика не була перешкодою, а 23.9% зазначили, що не знають про таку практику. У відповідях на це запитання простежується різка відмінність між підприємцями на загальній системі з ПДВ і на решті режимів оподаткування. Якщо 52.9% опитаних «спрощенців» зазначали, що презумпція вини не є перешкодою, то серед підприємців на загальній системі з ПДВ такий варіант обрали лише 29.5% респондентів. Натомість 18.8% на загальній системі з ПДВ сказали, що презумпція вини є суттєвою перешкодою (таку відповідь обрали лише 4.0% «спрощенців»), а 13.4% зазначили, що презумпція вини є дуже сильною перешкодою (5.6% серед «спрощенців»).

Підприємців дуже розлого розпитували про переваги та недоліки тієї системи оподаткування, на якій вони працюють. «Спрощенці» основною своєю перевагою називають *нижчі витрати на податковий облік* (32.9% опитаних), тимчасом як підприємці на загальній системі оподаткування основним недоліком загальної системи називають вартість адміністрування. 30.5% опитаних «спрощенців» вважають *нижчий обсяг сплачених податків* своєю перевагою, тимчасом як підприємці на загальній системі дзеркально вважають це одним з основних недоліків своєї системи оподаткування. Також більше «спрощенців» вказують на меншу ймовірність здійснення перевірок і нижчий рівень уваги податкових органів як вигоду того режиму оподаткування, на якому вони працюють. Натомість платники ПДВ зазначають як перевагу можливість працювати з великою кількістю компаній. Зазначимо, що більше 44% підприємців на загальній системі (і платники ПДВ, і неплатники) вважають, що їхній режим оподаткування не має жодних переваг, тимчасом як більшість «спрощенців» (58.6%) сказали, що він не має жодних недоліків. Водночас лише 25.6% респондентів на загальній системі без ПДВ зазначили, що режим, у якому вони зараз працюють, не має жодних недоліків.

Загальна інформація про респондентів

Регіональне покриття. В опитуванні взяли участь 928 респондентів, з яких 309 є фізичними особами — підприємцями (33%), а 619 — юридичними особами (67%). Територіально, за місцем реєстрації, компанії представляли всі регіони країни, з них: Київ — 157 респондентів, або 16.9%, Північний регіон — 151 респондент (16.3%), Центральний регіон — 120 респондентів (12.9%), Східний регіон — 189 респондентів (20.4%), Південний регіон — 94 респонденти (10.1%) і Західний регіон — 217 респондентів (23.4%).

Таблиця 1. Розподіл за регіонами

Київ	Київ
Північний регіон	Житомирська область Київська область Сумська область Чернігівська область
Центральний регіон	Вінницька область Кіровоградська область Полтавська область Черкаська область
Східний регіон	Дніпропетровська область Донецька область Запорізька область Харківська область
Південний регіон	Миколаївська область Одеська область Херсонська область
Західний регіон	Волинська область Закарпатська область Івано-Франківська область Львівська область Рівненська область Тернопільська область Хмельницька область Чернівецька область

Посада респондентів. Серед опитаних 84.7% зазначили, що є власниками бізнесу, директорами або керівниками компанії. Ще 15.3% є головними бухгалтерами, фінансовими директорами або бухгалтерами. Більшість респондентів (61.6%) зазначили, що мають досвід роботи в бізнесі 10 років і більше, 20.8% — від 5 до 10 років, 10.9% — від 3 до 5 років, 6.8% — менш як 3 роки.

Рік реєстрації суб'єктів підприємництва. В опитуванні взяли участь і відносно молоді компанії, і компанії, які давно на ринку. 17.3% бізнесів зареєстровано в 2020–2024 роках, 32.4% — у 2015–2019 роках, 50.3% — понад 10 років тому.

Використання найманої праці. 31.7% респондентів повідомили про відсутність найманих працівників, тобто зазначили, що на підприємстві працює одна людина включно із власником. Серед тих, хто заявив про відсутність найманих працівників, 66.5% — це ФОП, а 33.5%, відповідно, юрособи. З тих, хто повідомив про наявність працівників, 78.1% респондентів мають до 10 працівників, 16.1% — від 10 до 49 працівників, 4.6% — від 50 до 249 працівників. Лише 1.2% респондентів повідомили про наявність понад 250 найманих працівників.

Система оподаткування. На загальній системі оподаткування з ПДВ перебувають 43.5% опитаних, на єдиному податку (спрощеній системі оподаткування) без ПДВ — 40.6%, на єдиному податку (спрощеній системі оподаткування) з ПДВ — 9.0%, на загальній системі оподаткування без ПДВ — 6.9%.

Організаційно-правова форма. 69.4% опитаних юридичних осіб діють як товариства з обмеженою відповідальністю, 13.8% є приватними підприємствами, 8.4% — приватними фермерськими господарствами, решта 8.4% — інші форми.

Види економічної діяльності. 33.5% опитаних представляють галузь оптової та роздрібної торгівлі; 10.8% — сільське, лісове та рибне господарство, 10.5% — будівництво, 7.3% — переробну промисловість, 5.5% — транспорт, складське господарство, 6.7% — поштову та кур'єрську діяльність, інформацію та телекомунікації.

Податковий облік

Кількість працівників, які забезпечували ведення бухгалтерського/податкового обліку бізнесу

Згідно з опитуванням, переважна більшість компаній (67.6%) здійснюють облік власними силами. Серед них 2/3, або 47.3% від загальної кількості опитаних, залучають найманих працівників. Відповідно, решта 1/3, або 20.3% від загальної кількості опитаних, — це ФОП, які здійснюють облік особисто. 21.0% віддали функцію обліку на аутсорсинг, 8.3% — поєднують обидва варіанти (найманих працівників та аутсорсинг). З тих респондентів, хто здійснює облік власними силами (наймані працівники та ФОП, які здійснюють його особисто), 65.1% зазначили, що цю роботу виконує одна особа, 21.2% — дві особи, 6.0% — три особи, 7.7% — більш як три особи. Середня зважена кількість найманих працівників, залучених для здійснення бухгалтерського та податкового обліку, становить 1.8 особи на підприємство загалом за вибіркою.

У розрізі систем оподаткування чітко видно, що адміністрування ПДВ суттєво додає навантаження. Зокрема підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ заявляють про найбільшу кількість працівників, залучених для здійснення бухгалтерського та податкового обліку, — 2.1 особи (середнє зважене). На спрощеній системі без ПДВ підприємці, що мають найманих працівників, залучають 1.2 працівника (середнє зважене) для здійснення бухгалтерського та податкового обліку. Про таку ж кількість залучених працівників (1.2 особи) заявляють підприємці на загальній системі без ПДВ. Спрощена система з ПДВ потребує 1.6 працівника для здійснення обліку.

Важливо, що самозайняті «спрощенці» на запитання про кількість працівників, які займаються обліком, переважно не відповідали, що, імовірно, свідчить про відсутність необхідності у здійсненні обліку. А на запитання про те, хто забезпечував здійснення обліку, більшість (78.2% серед самозайнятих «спрощенців») відповідали, що здійснювали облік особисто. Інакше кажучи, у наведених вище результатах про кількість працівників, залучених до здійснення обліку, відповіді в групі спрощеної системи без ПДВ відображають відповіді тих підприємців на спрощеній системі, які не є самозайнятими «спрощенцями», оскільки останні, згідно із законодавством, не здійснюють облік взагалі.

Цікаво, що якщо розглядати відповіді підприємців лише в розподілі «ФОП проти юридичних осіб» (без відокремлення тих, хто здійснює облік ПДВ), то заявлена кількість необхідних працівників для здійснення обліку на загальній і спрощеній системах (остання не враховує самозайнятих «спрощенців») не відрізняється — 1.8 особи. Це свідчить, що ПДВ додає основне навантаження під час адміністрування податків.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» загальна кількість працівників, відповідальних за здійснення бухгалтерського та/або податкового обліку, становила в середньому 1.9 працівника за вибіркою. Більшість самозайнятих «спрощенців» (87.9%) ведуть облік особисто. На підприємствах з кількістю працівників до 50 осіб особисто вели облік лише 32.8% (у нашому опитуванні — 23.6%). На підприємствах із кількістю працівників понад 50 осіб, звісно, особисто облік ніхто не веде. Юридичні особи здебільшого покладаються на власних працівників (69.6%, у нашому опитуванні — 65.2%), зовнішніх спеціалістів (12.7%, у нашому опитуванні 20.9%) або на поєднання внутрішніх і зовнішніх послуг (11.1%, у нашому опитуванні — 10.4%).

Таблиця 2. Кількість працівників, які забезпечували бухгалтерський/податковий облік бізнесу 2024 року

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 318	без ПДВ N = 37	з ПДВ N = 42	без ПДВ N = 118
Кількість працівників, які забезпечували бухгалтерський/ податковий облік	2.1	1.2	1.6	1.2
Кількість працівників, які забезпечували бухгалтерський облік*	1.7	1.1	1.4	1.1
Кількість працівників, які забезпечували податковий облік*	1.4	1.0	1.1	1.1

* — на прохання розділити працівників, які займаються бухгалтерським і податковим обліком, третина респондентів (з тих, хто внесли значення про кількість працівників) зазначили, що не мають працівників, які займаються виключно податковим чи бухгалтерським обліком.

Примітка: На рівні значущості 0.05 (95% довірчий інтервал) для запитання «Кількість працівників, які забезпечували бухгалтерський/податковий облік» виявлено статистично значущі відмінності між групою «загальна система з ПДВ» і групою «загальна система без ПДВ», а також між групою «загальна система з ПДВ» і групою «спрощена система без ПДВ». Для запитання «Кількість працівників, які забезпечували бухгалтерський облік» виявлено статистично значущі відмінності між групами «загальна система з ПДВ» і групою «спрощена система без ПДВ». Для решти порівнянь відмінності статистично незначущі ($p > 0.05$).

Витрати бізнесом робочого часу на ведення податкового та бухгалтерського обліку

Хоча за кількістю залучених працівників для ведення податкового та бухгалтерського обліку не видно разючої різниці між загальною та спрощеною системами податкового адміністрування, але така різниця різко проявляється у відповіді на запитання про кількість витрачених людино-днів на ведення податкового та бухгалтерського обліку.

На запитання про загальну кількість людино-днів на ведення податкового та бухгалтерського обліку відповіли 41.1% опитаних (12.9% сказали, що не знають, решта не відповіли). 6.7% з тих, хто відповів на запитання, оцінили затрати більш як у 1000 людино-днів на рік, 7.1% — у 500–1000 людино-днів, 26.1% — у 250–500 людино-днів, 23.5% — у 100–250 людино-днів, 25.5% — у 10–100 людино-днів, 11.1% — менше 10 людино-днів.

Підприємці стверджують, що на ведення податкового та бухгалтерського обліку на загальній системі оподаткування з ПДВ потрібно в середньому 478.2 людино-днів на рік. Це в чотири рази більше, ніж ведення обліку на спрощеній системі оподаткування без ПДВ, але за наявності найманих працівників, що займає 114.5 людино-днів для ведення обліку. Тут також важливо зазначити, що самозайняті «спрощенці» не відповідали на це запитання, оскільки не ведуть облік як такий, тому показник для тих, хто на спрощеній системі без ПДВ, фактично не включає самозайнятих.

Час, який витрачається на податковий та бухгалтерський облік, стрімко зростає залежно від розміру підприємств. Мікро-підприємці (до 10 найманих працівників) заявляють, що на облік вони витрачали 188.0 людино-днів на рік, малі підприємства (до 50 найманих працівників) — 457.8 людино-днів на рік, а середні (більш як 50 працівників) та великі (більше 250 працівників) заявляють про потребу витрачати 1848.1 людино-днів на рік для ведення бухгалтерського та податкового обліку. Цікаво, що аналіз у розрізі «ФОП та юридичні особи» (без виокремлення тих, хто сплачує ПДВ) показує майже однакову кількість людино-днів, необхідну на бухгалтерський та податковий облік, а саме 321.5 людино-днів для ФОП і 360.7 людино-днів для юридичних осіб. Нагадаємо, що самозайняті «спрощенці» у цих показниках не відображені, оскільки вони на ці запитання не відповідали.

Підприємців також просили розділити окремо час, витрачений на бухгалтерський облік та на податковий облік. Підприємці майже однотайно зазначають, що витрачають набагато більше робочого часу саме на ведення бухгалтерського обліку, аніж на адміністрування податків. Зокрема підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ заявляють, що витрачають 273.7 людино-дня на ведення бухгалтерського обліку на рік та 206.5 людино-дня на ведення податкового обліку на рік.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» оцінка витрат часу на облік набагато менша для підприємців на загальній системі оподаткування, але більша для «спрощенців». Зокрема, у звіті Світового банку «спрощенці» без найманих працівників витрачали 26.2 людино-дня на облік на рік (у нашому опитуванні «спрощенці» без найманих працівників не відповідали на це запитання, що ми тлумачимо як відсутність обліку як такого). Підприємства до 50 працівників витрачали 122.4 людино-дня на рік на облік (у нашому опитуванні цей показник становить 263 людино-дні). Підприємства понад 50 працівників витрачали 400.8 людино-дня на облік на рік (у нашому опитуванні – 1848.1 людино-дня на рік).

Таблиця 3. Кількість людино-днів, витрачених на ведення бухгалтерського та податкового обліку 2024 року

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 239	без ПДВ N = 29	з ПДВ N = 30	без ПДВ N = 84
Кількість людино-днів, витрачених на ведення бухгалтерського та податкового обліку	478.2	170.6	254.3	114.5
Кількість людино-днів, витрачених на ведення бухгалтерського обліку	273.7	86.5	131.0	62.9
Кількість людино-днів, витрачених на ведення податкового обліку	206.5	50.1	89.7	38.8

Примітка: На рівні значущості 0.05 (95% довірчий інтервал) виявлено статистично значущі відмінності між групою «загальна система з ПДВ» і групою «спрощена система без ПДВ». Для решти порівнянь відмінності статистично незначущі ($p > 0.05$).

Витрати бізнесу на неформальні платежі третім особам

Більшість підприємців (82.2% опитаних) заявляли, що не витрачали коштів на неформальні платежі за вирішення питань з податковою. Про те, що вони здійснювали неформальні платежі, заявили 8.9% підприємців. Суттєвої різниці між відповідями підприємців на це запитання у розрізі форм оподаткування не спостерігається.

Графік 1. Скільки коштів витратив бізнес на неформальні платежі 2024 року

Примітка: Опитування здійснено на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Серед тих, хто заявив про витрати на неформальні платежі (відповіли 82 респонденти) третім особам за допомогу або інші послуги для оптимізації/мінімізації податкового навантаження або запобігання чи усунення створених перешкод у діяльності бізнесу, підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ декларують 177 тис. грн (середнє зважене), які вони сплатили 2024 року за вирішення проблем. Підприємці на інших системах оподаткування заявляли про набагато менші суми за вирішення проблем з податковою. Підприємці на загальній системі без ПДВ озвучували 50 тис. грн, а на спрощеній з ПДВ – 34 тис. грн. «Спрощенці» (без ПДВ) заявляли суму майже 28 тис. грн (середнє зважене), яку сплачували за вирішення проблем із податковою 2024 року. Самозайняті «спрощенці» заявляли середній розмір хабаря на рівні 7000 грн.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» фігурують середні суми неформальних платежів за допомогу або послуги з мінімізації податкового навантаження чи усунення перешкод у веденні бізнесу на рівні 23.9 тис грн 2023 року та 25.2 тис грн 2021 року. Автори звіту уточнюють, що для підприємств з більшими оборотами (від 8 до 80 млн грн) середній розмір неофіційних платежів було оцінено на рівні 68.9 тис. грн 2021 року та 113.8 тис. грн 2023 року. Менші підприємства (оборот до 1 млн грн) заявляють розмір неформальних платежів на рівні 10–15 тис. грн.

Таблиця 4. Сума, яку витратив бізнес на неформальні платежі третім особам за допомогу або інші послуги з метою оптимізації/ мінімізації податкового навантаження або запобігання чи усунення створених перешкод у діяльності бізнесу 2024 року*

		грн, середнє зважене	грн, медіана
Загальна система оподаткування	з ПДВ N = 38	177418.8	49000
	без ПДВ N = 9	50004.1	50000
Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	з ПДВ N = 6	34041.6	10000
	без ПДВ N = 29	27861.8	16000

* – загалом на це запитання відповіли 82 респондентів, тому результати за цим запитанням наведено до відома і потребують подальшого вивчення.

На запитання про причини здійснення неформальних платежів переважна більшість підприємців на загальній системі відповідали, що основна причина полягає у прагненні запобігти створенню чи усунути вже створені формальні/бюрократичні/безпідставні перешкоди в діяльності бізнесу (так відповіли 63.4% тих, хто відповів на це запитання, на загальній системі оподаткування з ПДВ). «Спрощенці» на перше місце серед причин здійснення неформальних платежів ставлять відсутність/недостатність знань про ведення податкового обліку, заповнення та подання звітності тощо (58.6% тих, хто відповів на це запитання, на спрощеній системі оподаткування без ПДВ). На це запитання відповіли загалом 82 респондентів, що становить лише 8.8% опитаних.

Подібні результати у відповідь на причини неформальних платежів також наведено у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Зокрема, у звіті Світового банку більшість ФОП (77%) зазначили як причину неформальних платежів відсутність або недостатність знань про податковий облік. Натомість більшість юридичних осіб зазначили як основну причину неформальних платежів запобігання або усунення формальних/бюрократичних/необґрунтованих перешкод (так відповіли 53.1% юридичних осіб).

Таблиця 5. Зазначте причини здійснення неформальних платежів 2024 року, % серед тих, хто відповів на запитання

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ (N = 38)	без ПДВ (N = 9)	з ПДВ (N = 6)	без ПДВ (N = 29)
Відсутність/недостатність знань про ведення податкового обліку, заповнення та подання звітності тощо	25.1%	-	-	58.6%
Отримання переваг над іншими платниками податків	4.6%	-	-	3.4%
Вирішення питань у разі ухилення від оподаткування або мінімізації податкового навантаження	4.3%	-	-	-
Запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод у діяльності бізнесу	63.4%	-	-	27.6%
Інше, записати	9.2%	-	-	13.8%
Не знаю	5.7%	-	-	10.3%
Відмова відповісти	1.7%	-	-	-

* – загалом на це запитання відповіли 82 респондентів, тому результати за цим запитанням наведено до відома і потребують подальшого вивчення.

Примітка: Статистично значущі відмінності між групами респондентів виявлено для варіантів відповіді «відсутність/недостатність знань щодо ведення податкового обліку, заповнення та подання звітності тощо» ($p=0.006$), «запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод у діяльності бізнесу» ($p=0.049$) та «не знаю» ($p=0.006$). Для інших варіантів відповіді відмінності між групами статистично незначущі ($p>0.05$). Для тих самих варіантів відповіді «відсутність/недостатність знань щодо ведення податкового обліку, заповнення та подання звітності тощо», «запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод у діяльності бізнесу» та «не знаю» наявна статистично значуща відмінність щодо інших варіантів відповіді ($p<0.05$).

Неформальні платежі за відшкодування ПДВ, розблокування податкових накладних, розмитнення імпортного товару

Хоча на запитання про неформальні платежі підприємці здебільшого відповідають, що не мали такого досвіду (див. вище), на уточнення, чи відомо їм про факти неформальних платежів (досвід когось іншого), респонденти заявляють про більшу поширеність практик неформальних платежів. Зокрема, це стосується запитань, в яких ідеться про здійснення окремо взятих операцій, як-от під час відшкодування ПДВ, розблокування податкових накладних чи розмитнення імпортних товарів.

Зокрема про власну обізнаність з фактами неформальних платежів під час відшкодування ПДВ заявили 18.6% опитаних платників ПДВ на загальній системі. Про факти неформальних платежів під час розблокування податкових накладних заявили 29.2% опитаних платників ПДВ на загальній системі. Про неформальні платежі під час здійснення імпортних операцій заявили 15.9% опитаних платників ПДВ на загальній системі. На спрощеній системі (з ПДВ і без ПДВ) показник заявлених фактів неформальних платежів суттєво нижчий (майже вдвічі) в усіх розрізах.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» близько 10% платників ПДВ визнали, що знають про неофіційні платежі, які здійснюють для отримання відшкодування ПДВ.

Таблиця 6. Чи відомо вам про факт, коли для одержання відшкодування ПДВ здійснювали виплати у вигляді неформальних платежів чи подарунків?

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Так, знаю про такі факти щодо деяких компаній	18.6%	14.1%	10.8%	11.9%
Нічого про це не знаю	79.7%	78.1%	89.2%	86.5%
Відмова відповідати	1.7%	7.8%	-	1.6%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.001$).

Таблиця 7. Чи відомо вам про факт, коли для розблокування податкових накладних здійснювали виплати у вигляді неформальних платежів чи подарунків?

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Так, знаю про такі факти щодо деяких компаній	29.2%	20.3%	16.9%	12.5%
Нічого про це не знаю	69.8%	78.1%	81.9%	85.7%
Відмова відповідати	1.0%	1.6%	1.2%	1.9%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.000$).

Таблиця 8. Чи відомо вам про факт, коли для розмитнення імпортованих товарів здійснювали виплати у вигляді неформальних платежів чи подарунків?

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Так, знаю про такі факти щодо деяких компаній	15.9%	20.0%	6.0%	11.4%
Нічого про це не знаю	83.1%	78.5%	91.6%	88.1%
Відмова відповідати	1.0%	1.5%	2.4%	0.5%

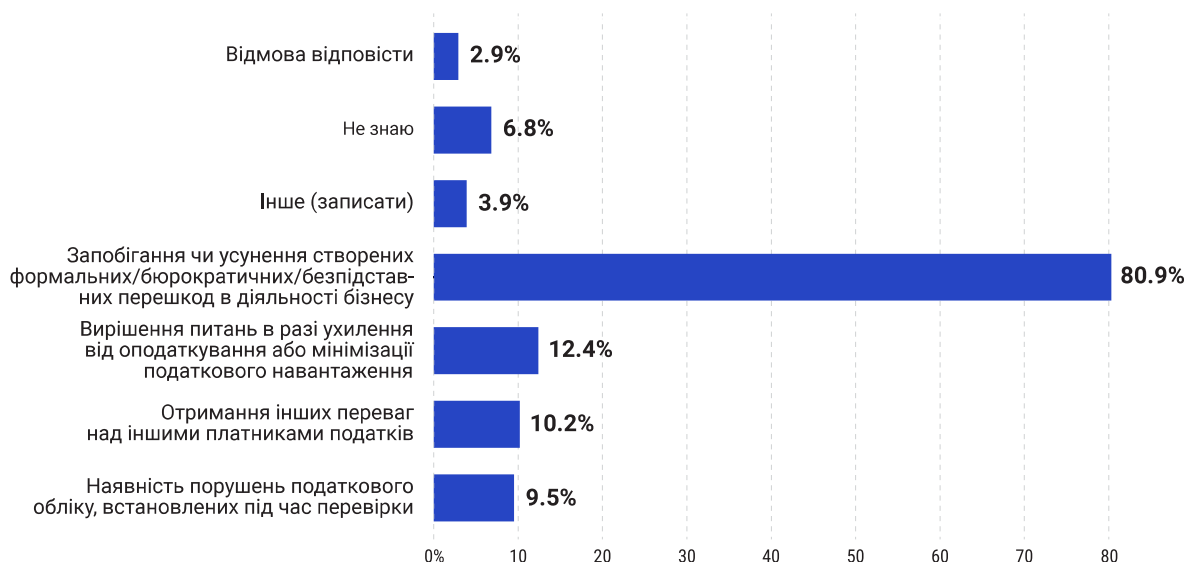
Примітка: Результати свідчать про відмінності між групами, які наближаються до статистично значущих ($p=0.053$).

Причини здійснення неформальних платежів чи подарунків під час одержання відшкодування ПДВ з бюджету, розмитнення імпортованих товарів

На запитання про причини здійснення неформальних платежів відповіла відносно невелика частина респондентів. Проте серед тих, хто відповів, проглядається майже однаковість у всіх розрізах. Основна причина – це запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод у діяльності бізнесу. Про таку причину неформальних платежів чи подарунків за одержання відшкодування ПДВ заявили 12% усіх респондентів (80.9% тих, хто повідомив про свою обізнаність про неформальні платежі під час відшкодування ПДВ). Також про штучно створені перешкоди для ведення бізнесу як причину неформальних платежів під час розмитнення імпортного товару заявляють 9.4% усіх респондентів (69.5% тих, хто повідомив про свою обізнаність про неформальні платежі під час розмитнення товарів).

Про подібні результати у відповідях на запитання про причини неформальних платежів ідеться й у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Зокрема, у звіті сказано, що 78.8% підприємств (не конкретизовано, чи від усіх респондентів, чи тих, хто повідомляв про неформальні платежі) повідомили, що здійснювали неформальні платежі для подолання формальної бюрократії та необґрунтованих перешкод.

Графік 2. Зазначте причини здійснення неформальних платежів чи подарунків за одержання відшкодування ПДВ з бюджету 2024 року, % від респондентів, які повідомили про свою обізнаність про неформальні платежі під час відшкодування ПДВ*

* – респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: На це запитання відповіли 138 респондентів. Статистична похибка для цієї підвибірки становить не більш як $\pm 8.3\%$ при довірчій імовірності 95%.

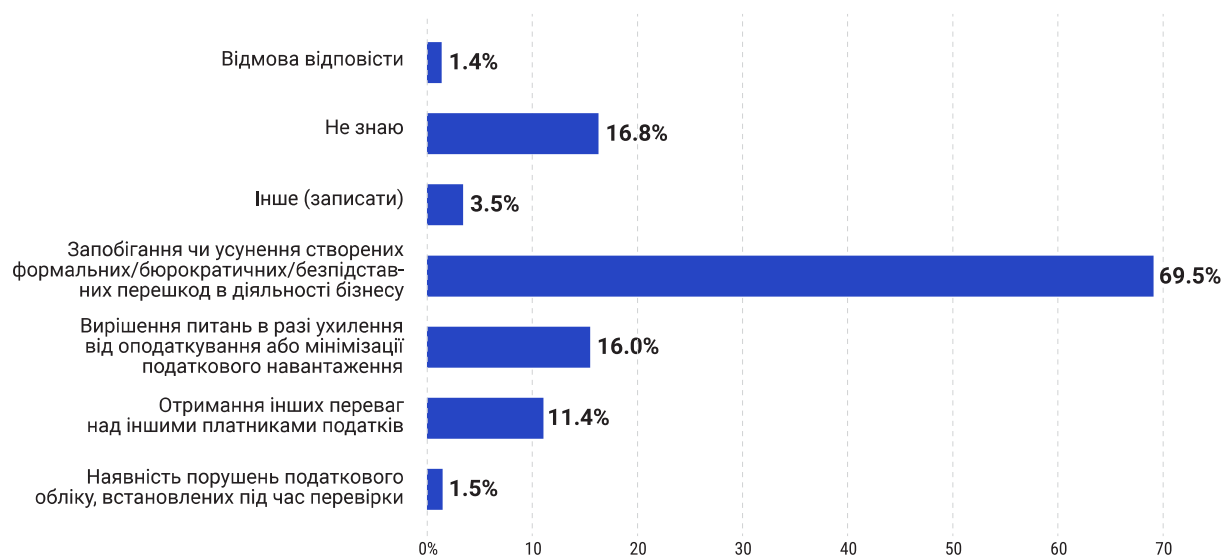
Таблиця 9. Зазначте причини здійснення неформальних платежів чи подарунків за одержання відшкодування ПДВ з бюджету 2024 року, % від респондентів, які повідомили про свою обізнаність про неформальні платежі під час відшкодування ПДВ*

	Загалом N = 138	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 75	без ПДВ N = 9	з ПДВ N = 9	без ПДВ N = 45
Наявність порушень податкового обліку, встановлених під час перевірки	9.5%	12.3%	-	-	8.7%
Отримання інших переваг над іншими платниками податків	10.2%	10.9%	-	-	4.9%
Вирішення питань у разі ухилення від оподаткування або мінімізації податкового навантаження	12.4%	12.1%	-	-	13.0%
Запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод для діяльності бізнесу	80.9%	83.9%	-	-	78.2%
Інше (записати)	3.9%	5.8%	-	-	1.5%

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p > 0.05$).

Графік 3. Зазначте причини здійснення неформальних платежів під час розмитнення імпортного товару 2024 року, % від респондентів, які повідомили про свою обізнаність про неформальні платежі під час розмитнення товарів*

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: На це запитання відповіли 126 респондентів. Статистична похибка для цієї підвибірки становить не більш як $\pm 8.7\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 10. Зазначте причини здійснення неформальних платежів під час розмитнення імпортного товару 2024 року, % респондентів, які повідомили про свою обізнаність про неформальні платежі під час розмитнення товарів*

	Загалом N = 126	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 64	без ПДВ N = 13	з ПДВ N = 5	без ПДВ N = 43
Наявність порушень податкового обліку, встановлених унаслідок перевірки	1.5%	1.7%	-	-	-
Отримання інших переваг над іншими платниками податків	11.4%	15.0%	-	-	6.5%
Вирішення питань у разі ухилення від оподаткування або мінімізації податкового навантаження	16.0%	13.7%	-	-	22.8%
Запобігання чи усунення створених формальних/бюрократичних/безпідставних перешкод для діяльності бізнесу	69.5%	66.2%	-	-	73.7%
Інше (записати)	3.5%	5.2%	-	-	1.6%

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p > 0.05$).

Розмір неформальних платежів чи подарунків під час одержання відшкодування ПДВ з бюджету, розблокування податкових накладних, розмитнення імпортованих товарів

Загалом на запитання про розмір неформальних платежів під час відшкодування ПДВ, розблокування податкових накладних і розмитнення імпортованих товарів відповідала невелика кількість респондентів. Зокрема на запитання про розмір неформальних платежів під час відшкодування ПДВ відповіли 64 підприємці, на запитання про розмір неформальних платежів під час розблокування накладних — 97 підприємців, а на запитання про розмір неформальних платежів під час розмитнення імпортованих товарів — 31 підприємець. Тому отримані результати за цими питаннями є радше інформацією до відома, аніж статистично значущим результатом.

На запитання про суму неформальних платежів під час відшкодування ПДВ, розблокування податкових накладних і розмитнення імпортованих товарів підприємці зазначали діапазон «відкатів» від 10% до 15% суми відшкодування. Зокрема підприємці на загальній системі з ПДВ відповіли, що за відшкодування ПДВ середня зважена сума «відкату» становила 13.2% суми відшкодування. За розблокування податкових накладних підприємці на загальній системі з ПДВ у середньому сплачували 11.5% від заблокованої суми. Суму, яку треба було сплатити для розмитнення імпортованих товарів, зазначали на рівні 14.2% задекларованої митної вартості.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» сказано, що за «залагодження справи» під час проходження митниці, сплати податків, отримання ліцензій, дозволів і послуг середній грошовий еквівалент, сплачений у вигляді неформальних платежів, становив 32.8 тис. грн. Хоча в опитуванні запитували про відсоток «відкатів», у самому звіті Світового банку результати з цього питання не наведено.

Податкові перевірки

Чи здійснювали податкові перевірки бізнесу 2024 року?

Підприємці заявляють про поширеність податкових перевірок. Причому для платників ПДВ імовірність перевірочних заходів набагато вища, аніж для інших систем оподаткування. Зокрема платники ПДВ на загальній системі заявляють про здійснення податкових перевірок у 25.6% випадків. Увага до підприємців без ПДВ (і на загальній, і на спрощеній системі оподаткування) набагато менша: перевірки здійснювали в 17.2% та 11.4% респондентів відповідно.

На запитання про кількість перевірок більшість тих, хто з ними стикнувся, кажуть про одну перевірку на рік. Проте платники ПДВ на загальній системі стверджують, що в багатьох випадках відбувалися дві та більше перевірок на рік. Фактично про одну перевірку на рік заявили лише 45.1% підприємців на загальній системі з ПДВ. Решта 54.9% стверджують, що відбувалися дві та більше перевірок на рік. Для підприємств, які обрали інші системи оподаткування, ДПС обмежується однією перевіркою на рік: про це кажуть 84.5% підприємців на загальній системі без ПДВ, які мали досвід перевірок 2024 року, та 79.1% на спрощеній системі без ПДВ. Платники ПДВ на спрощеній системі теж переважно заявляють про одну перевірку на рік (у 64.2% випадків), проте в цій групі також чимало тих, хто повідомляють про дві та більше перевірок на рік.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» про перевірки заявляють 13.8% опитаних (для 2023 року). Більші підприємства частіше стикаються з перевірками: про досвід перевірок заявили 49.1% підприємств з кількістю працівників понад 50 осіб (у нашому опитуванні цей показник становить 40.6%).

Таблиця 11. Чи відбувалися податкові перевірки* бізнесу 2024 року?

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Так	25.6%	17.2%	33.7%	11.4%
Ні	72.0%	81.3%	63.9%	88.1%
Не знаю	2.0%	1.6%	3.6%	0.3%
Відмова відповідати	0.5%	-	-	-

* — сюди належать усі перевірки — документальні (планові або позапланові, виїзні або невиїзні) та фактичні.

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування (p=0.000).

Підприємців, які заявили про досвід перевірок, просили уточнити, який саме вид перевірок вони мали 2024 року. З отриманих відповідей не спостерігається переважання певного виду перевірок (планові, позапланові, зустрічні тощо).

Підприємців також просили уточнити, скільки разів здійснювали окремі види перевірок і скільки часу в людину-днях витрачається на взаємодію з інспектором ДПС під час перевірки. Цікаво, що підприємці на загальній системі з ПДВ заявили про найбільшу кількість зустрічних перевірок (6.2 перевірки на рік, середнє зважене) та найбільшу кількість фактичних перевірок (перевірка готівкових операцій, РРО, дозволів тощо) (шість перевірок на рік, середнє зважене). За кількістю витраченого часу підприємці не виділяють якийсь особливо трудомісткий вид перевірок, хоча найбільше часу на перевірки витрачають підприємства на загальній системі оподаткування з ПДВ. Зокрема, підприємці на загальній системі з ПДВ, які мали досвід перевірок, заявляють, що 2024 року витрачали в середньому 56.7 людину-дня на взаємодію в рамках здійснення перевірок.

Таблиця 12. Перевірки, які здійснювали 2024 року (кількість респондентів, які заявили про здійснення відповідних перевірок, серед тих, хто зазначив наявність перевірок 2024 року)*

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 103	без ПДВ N = 11	з ПДВ N = 28	без ПДВ N = 43
Планові перевірки за всіма видами податків	22.3%	36.4%	7.1%	27.9%
Позапланові перевірки (за окремими видами податків, на вимогу платника податків, у результаті реорганізації підприємства, для підтвердження інформації або документації)	26.2%	27.3%	17.9%	14.0%
Зустрічні перевірки (тобто перевірки ваших контрагентів за бізнесом)	25.2%	9.1%	10.7%	9.3%
Фактичні перевірки (перевірка готівкових операцій, РРО, дозволів тощо)	17.5%	27.3%	14.3%	27.9%

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між відповідями на запитання про планові перевірки за всіма видами податків між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.019$). Відповіді на запитання про зустрічні перевірки та фактичні перевірки свідчать про відмінності між групами, які наближаються до статистично значущих ($p=0.054$). Для відповідей про позапланові перевірки статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p>0.05$).

Таблиця 13. Скільки разів відбувався певний тип перевірки 2024 року

	Загальна система оподаткування з ПДВ	Єдиний податок (спрощена система оподаткування) без ПДВ
Планові перевірки за всіма видами податків	1.2 (N = 22)	1.5 (N = 12)
Позапланові перевірки (за окремими видами податків, на вимогу платника податків, у результаті реорганізації підприємства, для підтвердження інформації або документації)	3.0 (N = 24)	-
Зустрічні перевірки (тобто перевірки ваших контрагентів з бізнесу)	6.2 (N = 25)	-
Фактичні перевірки (перевірка готівкових операцій, РРО, дозволів тощо)	6.0 (N = 17)	1.0 (N = 12)

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p>0.05$).

Таблиця 14. Сумарна кількість часу, витраченого в людино-днях на певний вид перевірок за 2024 рік

	Загальна система оподаткування з ПДВ	Єдиний податок (спрощена система оподаткування) без ПДВ
Планові перевірки за всіма видами податків	56.7 (N = 18)	1.7 (N = 11)
Позапланові перевірки (за окремими видами податків, на вимогу платника податків, унаслідок реорганізації підприємства, для підтвердження інформації або документації)	17.5 (N = 23)	-
Зустрічні перевірки (тобто перевірки ваших контрагентів з бізнесу)	18.0 (N = 20)	-
Фактичні перевірки (перевірка готівкових операцій, РРО, дозволів тощо)	19.5 (N = 15)	3.5 (N = 10)

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p > 0.05$).

Неформальні платежі під час податкових перевірок, пред'явлення наказу на перевірки, час, проведений інспектором в офісі під час перевірки

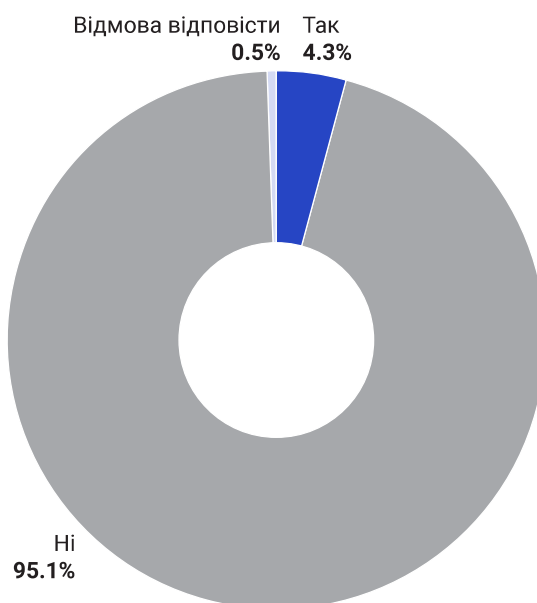
На запитання, чи були під час перевірок очікування чи вимоги від інспектора подарунків чи неформальних платежів, переважна більшість підприємців, які мали досвід перевірок, відповіли заперечно, тобто такого явища під час перевірок не було.

На запитання, чи пред'являв податковий інспектор офіційний наказ про проведення перевірки, 63.3% опитаних відповіли ствердно. Серед підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ 72.5% респондентів відповіли на це запитання ствердно. Підприємці на інших системах податкового адміністрування теж часто підтверджували, що бачили наказ на перевірку, хоча майже половина підприємців заперечували, що інспектор пред'являв їм такий наказ.

На запитання, скільки часу інспектор провів в офісі під час перевірки, 44.8% підприємців заявили, що перевірка була віддалена. Решта респондентів заявляють, що інспектор під час перевірки провів в офісі близько 20 годин 2024 року. Підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ заявляють, що інспектор провів у них 26.6 годин під час перевірок. Натомість підприємці на спрощеній системі заявляють, що інспектор під час перевірки проводив у них набагато менше часу (9.5 годин, середнє зважене, платники ПДВ; 7.4 годин, середнє зважене, неплатники ПДВ).

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» 54.6% респондентів підтвердили, що їм пред'являли наказ про проведення перевірки (63.3% у нашому опитуванні). Підприємства з кількістю працівників понад 50 осіб підтверджували пред'явлення наказу про перевірки у 81.0% випадків (68.2% у нашому опитуванні). На запитання про тривалість перевірок у звіті Світового банку зазначено 14.2 години для підприємств з чисельністю працівників понад 50 осіб (48.9 години у нашому опитуванні). А для підприємств з кількістю працівників менш як 50 осіб тривалість перевірок становила 6.3 години в середньому (16.3 години в нашому опитуванні).

Графік 4. Чи очікували або вимагали під час будь-яких перевірок і зустрічей надання подарунку чи здійснення неформального платежу?

На це запитання відповіли 185 респондентів із загальної вибірки 928. Статистична похибка для цієї підвибірки становить не більш як $\pm 7.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Графік 5. Чи пред'явив вам податковий інспектор офіційний наказ про перевірку під час останньої податкової перевірки, здійсненої 2024 року?

На це запитання відповіли 185 респондентів із загальної вибірки 928. Статистична похибка для цієї підвибірки становить не більш як $\pm 7.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Наслідки, які спричинила остання податкова перевірка, здійснена 2024 року

На запитання, чи спричинила перевірка якісь наслідки для них, підприємці давали найрізноманітніші відповіді, і «штрафи та/або пеня» були серед найбільших численних (46.6% для платників ПДВ на загальній системі, серед тих, хто мав досвід перевірок). Другою найпоширенішою відповіддю щодо наслідків перевірки була «підтверджено правильність ведення податкового обліку» (28.2% платників ПДВ на загальній системі серед тих, хто мав досвід перевірок).

Зіставні результати містяться у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Зокрема, у звіті Світового банку нарахування штрафів і пені було найбільш частим наслідком податкових перевірок для підприємств усіх розмірів. Загалом про такий наслідок перевірок повідомили 58.6% респондентів (у нашому опитуванні — 44.7%). Підприємства з кількістю працівників понад 50 осіб повідомили про штрафи у 63.1% випадків (у нашому опитуванні — 48.8%). Підприємства з кількістю працівників менш як 50 осіб повідомили про штрафи у 52.4% випадків (у нашому опитуванні — 44.4%).

Таблиця 15. Чи спричинила остання податкова перевірка, здійснена 2024 року, будь-які із зазначених нижче наслідків для вашого підприємства?*

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 103	без ПДВ N = 11	з ПДВ N = 28	без ПДВ N = 43
Збільшення суми податків до сплати, щодо яких немає заперечень	10.7%	-	3.6%	11.6%
Збільшення суми податків до сплати, щодо яких задіяно процедуру оскарження	11.7%	9.1%	3.6%	2.3%
Штрафи та/або пеня	46.6%	36.4%	46.4%	41.9%
Тимчасове зупинення діяльності компанії	1.9%	18.2%	7.1%	-
Неформальні платежі готівкою чи товаром	1.0%	-	-	-
Конфіскація товарів чи майна	-	9.1%	-	-
Зменшення часу на виконання поточної роботи, працівників, які виконують вимоги перевіряльників	21.4%	18.2%	7.1%	2.3%
Підтверджено правильність ведення податкового обліку	28.2%	36.4%	21.4%	32.6%
Усунено помилки в податковому обліку, які в майбутньому мали б негативні наслідки	15.5%	36.4%	17.9%	20.9%
Інші наслідки	4.9%	18.2%	3.6%	2.3%
Не знаю	2.9%	9.1%	21.4%	9.3%
Відмова відповідати	1.0%	-	-	2.3%
Ніяких наслідків не було	7.8%	-	10.7%	11.6%

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p > 0.05$).

Оскарження

Застосування пені, штрафів, донарахувань

За даними опитування, 28.1% респондентів від загальної вибірки повідомили, що протягом 2024 року до них застосовували штрафи, донарахування суми податків, зборів, платежів.

До платників ПДВ санкції застосовують більш активно. Так, про застосування штрафів та інших санкцій повідомили 39.5% підприємств на загальній системі оподаткування з ПДВ і 34.9% підприємств на спрощеній системі з ПДВ. Для неплатників ПДВ ситуація легша — про застосування пені, штрафів, донарахувань тощо заявили 14.5% підприємств на загальній системі без ПДВ і 16.7% — на спрощеній без ПДВ.

У розрізі фізичні особи — підприємці (ФОП) проти юридичних осіб також чітко видно, що працювати як ФОП набагато безпечніше. Зокрема 16.0% опитаних ФОП заявили про застосування до них санкцій, тимчасом як на інших режимах оподаткування про застосування санкцій заявили 34.1% опитаних підприємців.

Отримані результати щодо застосування штрафів зіставні з даними, наведеними у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Зокрема, у звіті Світового банку 28.9% респондентів повідомили, що їх було оштрафовано (28.1% у нашому дослідженні). Також у звіті Світового банку зазначено, що компанії з кількістю працівників понад 50 осіб частіше мали досвід штрафів (72.2% опитаних, у нас — 51.7%). Підприємців без найманих працівників штрафують набагато рідше (17.0% опитаних, у нас — 17.2%). Як і в нашому дослідженні, у звіті Світового банку юридичні особи заявляють про більшу частоту накладання штрафів (49.8% респондентів, у нас — 34.1%) порівняно з фізичними особами — підприємцями (21.8%, у нас — 16.0%).

Таблиця 16. Чи застосовувала податкова 2024 року до вашого підприємства пеню, штрафи, донарахування сум податків, зборів, платежів?

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N=404	без ПДВ N=64	з ПДВ N=83	без ПДВ N=377
Так	39.5%	14.5%	34.9%	16.7%
Ні	58.0%	84.6%	63.8%	82.1%
Не знаю	2.6%	1.7%	1.4%	0.9%
Відмова відповісти	-	-	-	0.4%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.000$).

Опитані підприємці заявляють, що оскаржують рішення податкової про застосування пені, штрафів, донарахувань тощо в дуже небагатьох випадках (6.5% респондентів, серед тих, хто мав досвід штрафів, повідомили, що вони оскаржували такі рішення податкової служби в адміністративному порядку (17 респондентів), і 15.6% респондентів — у судовому порядку (41 респондент)).

Підприємці на загальній системі оподаткування з ПДВ активніші в оскарженні рішень податкової (25.8% серед тих, до кого застосовували санкції, оскаржували це рішення). Переважно вони одразу зверталися до суду (20.7% серед підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ). До податкової з оскарженням результатів перевірки зверталися лише 5.1% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ.

Підприємці на спрощеній системі звертаються до податкової частіше, зокрема 10.8% підприємств на спрощеній системі без ПДВ заявили про оскарження результатів перевірки в адміністративному порядку.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» помітно більший відсоток респондентів оскаржував дії податкової в адміністративному порядку чи в суді. Зокрема, згідно зі звітом Світового банку 33.8% підприємств оскаржили штрафи в податковій, а ще 20% оскаржували дії податкової в судовому порядку (тобто разом 53.8%). У нашому дослідженні разом — чи то в адміністративному порядку, чи в суді — оскаржували дії податкової лише 22.1% тих, у кого був досвід штрафів, і здебільшого підприємці одразу зверталися до суду (15.6% респондентів з досвідом штрафів). Респонденти без найманих працівників справді були більш схильні звертатись до податкової, що підтверджує результати опитування Світового банку. А ось усі інші респонденти, навіть ті, хто заявляє до 10 найманих працівників, надають очевидну перевагу зверненню до суду в разі оскарження дій податкової.

Таблиця 17. Чи оскаржував бізнес* рішення податкової застосувати до підприємства пеню, штрафи, донарахування суми податків, зборів, платежів?

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N=159	без ПДВ N=9	з ПДВ N=29	без ПДВ N=63
Так, у ДПС (оскарження результатів перевірки в адміністративному порядку)	5.1%	-	7.0%	10.8%
Так, у суді (в судовому порядку)	20.7%	-	3.5%	6.0%
Ні	73.6%	-	89.5%	83.2%
Не знаю	0.6%	-	-	-

* — серед тих, до кого застосовували пеню, штрафи, донарахування тощо.

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p > 0.05$).

Серед причин, чому респонденти не подавали скаргу на рішення до податкових органів, переважала відповідь «сума не була значною». Так відповіли 36.6% тих, до кого застосовували санкції. Друга за популярністю відповідь — «згодні зі штрафом через дійсне правопорушення», її обрали 26.5% серед тих, до кого застосовували санкції. Про уникнення проблем з податковою як причину неподання скарги вказали 11.8% респондентів, які мали досвід санкцій. Варіант «Не сподівався на інший результат» обрали 10.3% респондентів, які мали досвід санкцій. Про відсутність достатньо компетентних працівників, щоб упоратися з поданням скарги, заявили 8.2%.

У розрізі систем оподаткування видно, що платники ПДВ частіше за всіх інших обирають відповіді «сума не була значною» (35.8% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ) та «згодні зі штрафом через дійсне правопорушення» (23.3% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ).

Також цікава подробиця: ті підприємці, хто одразу оскаржував рішення в суді, не пояснювали, чому вони спочатку не подавали скаргу на рішення до податкових органів (ця група респондентів взагалі проігнорувала запитання про причини неподання скарги на рішення податкових органів).

У розрізі причин неоскарження результати дослідження Світового банку відрізняються від наших. У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» основною причиною неподання оскарження було те, що таке оскарження не вплине на результат. Так відповіли 44.3% респондентів, натомість у нашому опитуванні таку відповідь обрали лише 10.3% тих, до кого застосовували штрафи. 27% опитаних Світовим банком підприємств заявили, що не хочуть потенційних проблем з податковими органами. Натомість у нашому дослідженні такий варіант відповіді вказали лише 11.8% респондентів із досвідом податкових санкцій. На третьому місці – брак кваліфікованого персоналу як причина неоскарження; цю відповідь обрали 15.1% підприємств. У нашому дослідженні це лише 8.2% респондентів. Натомість той варіант відповіді, який у нашому опитуванні обирали найчастіше (сума штрафу незначна), у дослідженні Світового банку фактично – на останньому місці; так відповіли 12.4% респондентів. У нашому дослідженні цей показник становить 36.6%.

Таблиця 18. Чому не подали скаргу на рішення про застосування пені, штрафів, донарахувань тощо до податкових органів (серед тих, до кого застосовували пеню, штрафи, донарахування тощо)?*

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 159	без ПДВ N = 9	з ПДВ N = 29	без ПДВ N = 63
Сума не була значною	35.8%	-	51.7%	34.9%
Щоб уникнути проблем з податковими органами в майбутньому	12.6%	-	17.2%	7.9%
Не сподівався на інший результат	11.3%	-	10.3%	6.3%
Наш бізнес не має достатньо компетентних працівників, щоб упоратися з цим	4.4%	-	13.8%	15.9%
Офіс ДПС розташований далеко, а інформацією щодо можливості використання електронного чи поштового зв'язку не володію	1.3%	-	-	-
Інше	3.8%	-	-	1.6%
Згодні зі штрафом через дійсне правопорушення	23.3%	-	31.0%	30.2%

* – респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: Статистично значуща відмінність між групами респондентів залежно від системи оподаткування спостерігається лише для варіанту відповіді «Наш бізнес не має достатньо компетентних працівників, щоб впоратися з цим» ($p=0.018$). Для решти варіантів відповіді статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p>0.05$).

Найбільш часті порушення в розрізі податків, зборів і платежів

Застосування пені та штрафів переважно стосувалося ПДВ. Про це заявили 55.3% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ (з тих, до кого застосовували санкції) та 34.5% — на спрощеній системі оподаткування з ПДВ. З великим відривом наступні порушення стосувалися податку на прибуток (14.5% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ) і податків та нарахувань на заробітну плату (13.8% підприємців на загальній системі оподаткування з ПДВ).

Таблиця 19. Щодо чого застосовували пеню, штрафи, донараховували суми податків, зборів, платежів (серед тих, до кого застосовували пеню, штрафи, донарахування тощо)?*

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 159	без ПДВ N = 9	з ПДВ N = 29	без ПДВ N = 63
Податок на прибуток	14.5%	-	-	-
Податок на додану вартість	55.3%	-	34.5%	-
Податки та нарахування на заробітну плату (єдиний соціальний внесок, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір)	13.8%	-	6.9%	4.8%
Єдиний податок (на спрощеній системі)	-	-	34.5%	44.4%
Інше	11.3%	-	13.8%	12.7%
Важко відповісти	4.4%	-	6.9%	9.5%
Невчасна сплата податків\подання облікових документів	9.4%	-	6.9%	14.3%
Податок за землю\нерухомість	6.9%	-	3.4%	9.5%

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%

Примітка: Статистично значуща відмінність між групами респондентів залежно від системи оподаткування спостерігається для податку на прибуток ($p=0.018$), податку на додану вартість ($p=0.000$) та єдиного податку ($p=0.000$). Для решти варіантів відповіді статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p>0.05$).

Загальні запитання

Наскільки успішно податкові та митні органи борються з крупними схемами ухилення від оподаткування

Лише 22.2% респондентів дали позитивну оцінку роботі податкової служби з протидії схемам ухилення від оподаткування (відповіли, що податкова протидіє схемам успішно або переважно успішно), натомість 27.5% респондентів вважають, що податкові органи самі сприяють цим схемам, а 26.4% не змогли відповісти на запитання.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» запитання про довіру звучало трохи інакше. Зокрема, автори дослідження просили респондентів погодитися чи не погодитися із твердженням, що «податкові органи справедливі». З твердженням, що податкові органи справедливі, погодилися лише 7.8%. Повністю не погодилися з цим 24.3% респондентів. Якщо взяти до уваги тих, хто зазначив, що радше згоден чи радше не згоден з ним, то 48.9% респондентів у звіті Світового банку вказали, що повністю не згодні або радше не згодні з твердженням, що податкові органи справедливі. Натомість 31.3% зазначили, що повністю згодні чи радше згодні з твердженням про справедливність податкових органів.

Графік 6. Наскільки успішно податкові та митні органи борються з крупними схемами ухилення від оподаткування?

Примітка: Опитування здійснено на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 20. Наскільки успішно податкові та митні органи борються з крупними схемами ухилення від оподаткування?

	Загалом N = 928	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Успішно	6.9%	8.5%	1.2%	6.6%	6.3%
Переважно успішно	14.4%	11.9%	25.4%	19.2%	14.0%
Переважно безуспішно	14.4%	16.8%	14.1%	15.8%	11.6%
Безуспішно	10.4%	9.1%	8.9%	7.4%	12.8%
Податкові та митні органи, навпаки, сприяють схемам ухилення	28.2%	29.8%	33.5%	16.4%	28.1%
Важко відповісти	25.7%	23.9%	16.9%	34.6%	27.1%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.014$).

Наскільки добросовісно податкова та митна служби використовують надані їм повноваження у відносинах із підприємцями

На запитання, чи добросовісно використовують повноваження податкова та митна служби, 47.1% респондентів відповіли, що посадовці податкових і митних органів використовують повноваження добросовісно (12.4%) або переважно добросовісно (34.7%). Натомість 41.8% відгукнулися про посадовців податкових та митних органів не дуже схвально, відповівши, що посадовці використовують повноваження переважно недобросовісно (23.5%) або постійно зловживають повноваженнями (18.3%).

Підприємці на спрощеній системі оподаткування більш позитивно оцінюють діяльність податкової та митної служб, аніж підприємці на загальній системі оподаткування.

Зіставні результати про добросовісність представлено у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році», де на запитання про чесність і неупередженість податкової 43.3% респондентів відповіли позитивно, 28.3% — негативно, а 28.4% не змогли надати оцінку.

Графік 7. Чи вважаєте ви, що податкова та митна служби у відносинах із підприємцями добросовісно використовують надані їм повноваження?

Примітка: Опитування здійснено на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 21. Чи вважаєте ви, що податкова та митна служби у відносинах із підприємцями добросовісно використовують надані їм повноваження?

	Загалом N = 928	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Так, добросовісно використовують повноваження	11.9%	10.5%	9.5%	16.8%	12.6%
Переважно так	33.1%	31.2%	40.5%	43.4%	31.8%
Переважно ні	23.9%	26.9%	18.9%	20.4%	22.4%
Ні, постійно зловживають повноваженнями	19.8%	19.6%	23.4%	7.2%	22.1%
Важко відповісти	11.3%	11.8%	7.7%	12.2%	11.1%

Примітка: статистично значущих відмінностей між групами респондентів за системою оподаткування не виявлено ($p > 0.05$).

Якою мірою практика роботи конкурентів у тіньовому секторі перешкоджала діяльності вашого бізнесу

Третина респондентів (32.8%) відповіли, що практика роботи конкурентів у тіньовому секторі не була для них перешкодою. Ще третина (30.9%) відповіли, що не знають про таку практику. Проте сукупно близько 35.0% зазначили, що більшою чи меншою мірою практика роботи конкурентів у тіньовому секторі все-таки створювала проблеми для їхньої діяльності. Із них 22.7% вказали, що тіньові практики були незначною або помірною перешкодою, а 12.3% респондентів зазначили, що тіньові практики були значною або дуже значною перешкодою.

У розрізі систем оподаткування фіксується статистично значуща відмінність у відповідях на це запитання. Привертає увагу варіант відповіді «були значною перешкодою», який частіше обирали представники підприємств на загальній системі оподаткування з ПДВ (13.4%, що набагато більше, ніж на інших режимах оподаткування).

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» про негативний вплив практики роботи конкурентів у тіньовому секторі заявили набагато більше респондентів. Зокрема, якщо виокремити відповіді, де зазначалося, що практики роботи конкурентів у тіньовому секторі є значною чи дуже значною перешкодою, то цей варіант відповіді обирали 41.3% респондентів (коли мова йшла про 2023 рік), та 38.4% респондентів (коли мова йшла про 2021 рік). Тим часом у нашому опитуванні значну перешкоду та дуже сильну перешкоду зазначали 12.3% опитаних. Підприємці на загальній системі з ПДВ частіше зазначали практику роботи конкурентів як значну та дуже значну перешкоду (17.5% опитаних).

Графік 8. Якою мірою практика роботи конкурентів у тіньовому секторі перешкоджала діяльності бізнесу 2024 року?

Примітка: Опитування здійснено на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 22. Якою мірою практика роботи конкурентів у тіньовому секторі перешкоджала діяльності бізнесу 2024 року?

	Загалом N = 928	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Не була перешкодою	32.8%	29.6%	30.9%	34.0%	36.2%
Була незначною перешкодою	9.9%	9.4%	10.7%	11.4%	10.0%
Була помірною перешкодою	12.8%	10.6%	19.3%	17.8%	12.9%
Була значною перешкодою	9.5%	13.4%	2.3%	6.6%	7.2%
Була дуже сильною перешкодою	2.8%	4.1%	5.4%	3.1%	1.0%
Не знаю про таку практику	30.9%	31.1%	31.4%	25.9%	31.8%
Відмова відповідати	1.3%	1.8%	-	1.3%	0.9%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.038$).

Якою мірою корупція перешкоджала діяльності бізнесу

На запитання про вплив корупційних практик на діяльність підприємців 45.3% респондентів відповіли, що корупція їм не заважала. 19.4% опитаних стверджували, що не знають про таку практику. Третина опитаних (32.4%) заявили, що тією чи іншою мірою відчували проблеми у своїй діяльності через корупцію. Зокрема, 12.9% зазначили, що корупція була незначною або помірною перешкодою, а 19.5% опитаних відповіли, що корупційні практики були значною або дуже значною перешкодою для їхньої діяльності.

У розрізі систем оподаткування видно, що для неплатників ПДВ корупція – набагато менша проблема, аніж для підприємців, які сплачують ПДВ. Зокрема неплатники ПДВ заявляють, що корупція не є перешкодою, у більш як 50% випадків. Платники ПДВ заявляють, що корупція не є перешкодою, суттєво рідше, на рівні 40%. Відповідно, ствердну відповідь «були дуже сильною перешкодою» частіше дають платники ПДВ (11.0% респондентів на загальній системі оподаткування з ПДВ), а неплатники ПДВ ствердно відповідають про корупцію як про перешкоду помітно рідше (4.7% та 4.8% для загальної та спрощеної систем відповідно).

Отримані відповіді про корупцію як перешкоду для діяльності суттєво відрізняються від результатів, представлених у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Зокрема у звіті Світового банку про корупцію як суттєву або дуже серйозну перешкоду для діяльності згадують 41.8% респондентів (для 2023 року) та 37.4% респондентів (для 2021 року). У нашому опитуванні про корупцію як суттєву чи дуже суттєву перешкоду для бізнесу заявляють лише 19.5% опитаних.

Графік 9. Якою мірою корупція була перешкодою для діяльності бізнесу 2024 року?

Примітка: Опитування здійснено на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 23. Якою мірою корупція перешкоджала діяльності бізнесу 2024 року?

	Загалом N = 928	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Не була перешкодою	45.3%	40.2%	50.6%	39.5%	51.1%
Була незначною перешкодою	5.7%	6.0%	4.6%	10.4%	4.5%
Була помірною перешкодою	7.2%	9.4%	4.4%	6.2%	5.5%
Була значною перешкодою	12.0%	11.7%	14.1%	17.2%	10.8%
Була дуже сильною перешкодою	7.5%	11.0%	4.7%	5.7%	4.8%
Не знаю про таку практику	19.4%	18.9%	17.5%	18.3%	20.6%
Відмова відповідати	2.9%	2.8%	4.0%	2.9%	2.8%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.031$).

Якою мірою ставки податків перешкождали діяльності бізнесу

Більшість респондентів (53.9%) зазначили, що для них ставки податків не мали негативного впливу на умови провадження бізнесу. Лише 7% опитаних підприємців зазначили, що ставки податків були дуже суттєвою, а 11.7% — суттєвою перешкодою для діяльності. 22.4% опитаних обрали варіант «незначна або помірна перешкода для діяльності».

Платники на спрощеній системі менше стурбовані ставками податків порівняно з підприємствами на загальній системі оподаткування. Зокрема, серед «спрощенців» 61.4% кажуть, що ставки податків не є перешкодою, тимчасом як серед респондентів на загальній системі з ПДВ це зазначають 47.4%. І навпаки, про те, що ставки податків були суттєвою перешкодою, сказали 13.6% підприємств на загальній системі з ПДВ і 9.6% — на спрощеній без ПДВ.

У звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році» про те, що ставки податків є значною або дуже значною перешкодою, заявляють 37.9% опитаних (для 2023 року) та 29.5% опитаних (для 2021 року). У нашому опитуванні цей показник становить 18.7%.

Графік 10. Якою мірою ставки податків перешкождали діяльності бізнесу 2024 року?

Примітка: Опитування здійснено на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 24. Якою мірою ставки податків перешкождали діяльності бізнесу 2024 року?

	Загалом N = 928	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Не були перешкодою	53.9%	47.4%	51.6%	53.6%	61.4%
Були незначною перешкодою	7.6%	8.4%	3.9%	6.8%	7.6%
Були помірною перешкодою	14.8%	17.4%	11.8%	15.8%	12.2%
Були значною перешкодою	11.7%	13.6%	14.6%	9.5%	9.6%
Були дуже сильною перешкодою	7.0%	6.8%	14.8%	11.5%	4.8%
Не знаю про таку практику	3.3%	4.0%	2.2%	2.8%	2.9%
Відмова відповідати	1.7%	2.4%	1.1%	-	1.5%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.016$).

Якою мірою практика презумпції вини, коли платник податків повинен доводити відсутність злочинних намірів податковим та митним органам, перешкождала діяльності бізнесу?

На запитання про практику презумпції вини 40.9% респондентів відповіли, що така практика не була перешкодою, а 23.9% зазначили, що не знають про таку практику. Натомість третина респондентів (33.3%) зауважили, що практика презумпції вини тією чи іншою мірою створювала перешкоди для їхньої діяльності.

У розрізі систем оподаткування знову видно чіткий вододіл між загальною та спрощеною системами. Якщо 52.9% опитаних «спрощенців» зазначили, що презумпція вини не є перешкодою, то серед підприємців на загальній системі з ПДВ такий варіант обрали лише 29.5% респондентів. Натомість 18.8% на загальній системі з ПДВ сказали, що презумпція вини є суттєвою перешкодою (таку відповідь обрали лише 4.0% «спрощенців»), а 13.4% — дуже сильною перешкодою (5.6% серед «спрощенців»).

Графік 11. Якою мірою практика презумпції вини, коли платник податків повинен доводити відсутність злочинних намірів податковим і митним органам (наприклад, механізм СМКОР), перешкоджала діяльності бізнесу 2024 року?

Примітка: Опитування проведене на вибірці 928 респондентів. Статистична похибка не перевищує $\pm 3.2\%$ при довірчій імовірності 95%.

Таблиця 25. Якою мірою практика презумпції вини, коли платник податків повинен доводити відсутність злочинних намірів податковим і митним органам (наприклад, механізм СМКОР), перешкоджала діяльності бізнесу 2024 року?

	Загалом N = 928	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
		з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Не була перешкодою	40.9%	29.4%	41.9%	41.8%	53.0%
Була незначною перешкодою	5.9%	8.9%	5.4%	5.7%	2.8%
Була помірною перешкодою	6.3%	8.9%	10.2%	3.3%	3.4%
Була значною перешкодою	11.5%	18.7%	8.6%	12.8%	4.1%
Була дуже сильною перешкодою	9.3%	13.5%	9.2%	6.1%	5.5%
Не знаю про таку практику	23.9%	18.5%	23.6%	29.3%	28.5%
Відмова відповідати	2.2%	2.1%	1.1%	0.9%	2.8%

Примітка: Результати демонструють статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.000$).

Переваги режиму оподаткування, на якому працюєте

Відповідаючи на запитання про переваги того режиму оподаткування, на якому працює підприємство, «спрощенці» однозначно вказують на нижчі витрати на податковий облік і нижчу суму податків, які вони сплачують. Зокрема, нижчі витрати на податковий облік вважають своєю вигодою 32.9% опитаних «спрощенців» (без ПДВ) і водночас лише 2.6% підприємств на загальній системі з ПДВ. Менший обсяг сплачених податків вважають своєю вигодою 30.5% опитаних «спрощенців», на це ж запитання відповіли ствердно лише 6.9% підприємств на загальній системі з ПДВ. Також більше «спрощенців» зазначають меншу ймовірність перевірок і нижчий рівень уваги податкових органів як вигоду того режиму оподаткування, на якому вони працюють. Натомість платники ПДВ зазначають як перевагу можливість працювати з великою кількістю компаній. Про це заявили 31.5% на загальній системі з ПДВ і 25.0% на спрощеній системі з ПДВ, тоді як серед «спрощенців» цей варіант обрали лише 14.3% респондентів. Понад 44% підприємців на загальній системі (і платників ПДВ, і неплатників) вважають, що їхній режим оподаткування не має жодних переваг. Лише 22.6% «спрощенців» – платників ПДВ і 19.3% «спрощенців» – неплатників ПДВ сказали, що їхній режим не має переваг.

Відповіді на це запитання дуже схожі на результати, наведені у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Зокрема, 47.3% підприємців на загальній системі без ПДВ зазначили, що їхній режим оподаткування не має жодних переваг (44% у нашому опитуванні). Платники ПДВ на загальній системі також назвали своєю основною перевагою можливість працювати з великою кількістю компаній (26.2% проти 31.5% у нашому опитуванні). Проте помітно розійшлися результати відповідей про переваги підприємців на спрощеній системі. Зокрема, у звіті Світового банку йдеться, що 55.7% «спрощенців» без ПДВ вважають своєю перевагою низьку загальну суму податків до сплати, тимчасом як у нашому опитуванні так вважають лише 30.5% опитаних, що навіть трохи поступається такій перевазі, як нижчі витрати на податковий облік (32.9% у нашому опитуванні). Низькі витрати на податковий облік зазначили 40% респондентів у дослідженні Світового банку.

Таблиця 26. Які основні переваги того режиму оподаткування, за яким ваше підприємство було зареєстровано 2024 року?*

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Нижча загальна сума податків до сплати	6.9%	15.9%	24.3%	30.5%
Нижчі витрати на податковий облік	2.6%	15.0%	26.4%	32.9%
Нижча ймовірність проведення перевірки	5.9%	12.2%	13.2%	19.6%
Нижчий рівень уваги податкових органів	7.5%	8.9%	17.6%	16.3%
Можливість працювати з великою кількістю компаній	31.5%	21.1%	25.0%	14.3%
Немає жодних переваг	44.8%	44.4%	22.6%	19.3%
Інші переваги	3.7%	0.9%	4.7%	6.1%
Не знаю	6.7%	3.4%	7.8%	6.1%
Відмова відповідати	1.9%	-	1.4%	1.2%
Спрощеність звітності\документації	0.3%	2.4%	3.7%	10.4%

* – респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: За всіма варіантами відповіді, окрім «інші переваги», «не знаю», «відмова відповісти», спостерігаємо статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p=0.000$).

Недоліки режиму оподаткування, на якому працюєте

Підприємці на загальній системі з ПДВ чітко вказували на такі недоліки, як вищі витрати на податковий облік (19.4% проти 3.0% «спрощенців»), вищі податки (25.1% проти 11.6% «спрощенців»), вищу ймовірність перевірки (12.7% проти 2.0% «спрощенців»), вищий рівень уваги податкових органів (16.9% проти 2.2% «спрощенців»), вищу ймовірність потрапити на перевірку податкових органів (15.3% проти 2.5% «спрощенців»). Більшість «спрощенців» (58.6%) зазначили, що їхня система оподаткування не має жодних недоліків, тимчасом як серед респондентів на загальній системі з ПДВ частка таких відповідей — лише 25.6%.

Відповіді на запитання про недоліки обраного режиму оподаткування дуже схожі на результати, наведені у звіті Світового банку «Україна: Дослідження витрат на дотримання податкового законодавства (податковий комплаєнс) у 2024 році». Платники ПДВ на загальній системі назвали вищі податки (34.2% проти 25.1% у нашому опитуванні) та вищі витрати на податковий облік (30.9% проти 19.4% у нашому опитуванні) основними недоліками обраного режиму. Також до недоліків загальної системи з ПДВ зараховують підвищену увагу податкових органів (30.2% проти 16.9% у нашому опитуванні) та вищу ймовірність перевірок (27.3% проти 12.7% у нашому опитуванні). У дослідженні Світового банку 30% «спрощенців» без ПДВ заявили про відсутність недоліків обраного режиму оподаткування, а в нашому дослідженні такий варіант відповіді обрали 58% «спрощенців».

Таблиця 27. Які основні недоліки має, на ваш погляд, режим оподаткування, на якому ваше підприємство працювало 2024 року?*

	Загальна система оподаткування		Єдиний податок (спрощена система оподаткування)	
	з ПДВ N = 404	без ПДВ N = 64	з ПДВ N = 83	без ПДВ N = 377
Вища сума сплачених податків	25.1%	23.6%	24.2%	11.6%
Вищі витрати на податковий облік	19.4%	14.6%	9.5%	3.0%
Вища ймовірність перевірки	12.7%	6.4%	7.3%	2.0%
Вищий рівень уваги податкових органів	16.9%	9.7%	5.7%	2.2%
Вища ймовірність потрапити на перевірку податкових органів	15.3%	4.9%	6.2%	2.5%
Неможливість працювати з великою кількістю компаній	5.0%	5.8%	3.3%	11.0%
Немає жодних недоліків	25.6%	40.0%	51.6%	58.6%
Інші хиби	1.8%	2.4%	2.6%	2.7%
Не знаю	7.3%	1.2%	2.3%	2.8%
Відмова відповідати	2.6%	3.4%	1.4%	0.7%
Блокування накладної документації	3.9%	-	-	-
Недоліки в законодавстві, роботі державних органів	4.9%	5.4%	0.8%	4.1%
Малі доходи, податки, ліміти	0.3%	2.3%	1.8%	2.9%
Недоліки з бюрократією (формат, кількість часу тощо)	2.5%	1.1%	1.0%	0.3%

* — респондент міг обрати кілька варіантів відповіді, тому сума відповідей перевищує 100%.

Примітка: За переважною більшістю варіантів відповідей, окрім «інші переваги», «відмова відповідати», «недоліки в законодавстві, роботі державних органів», «недоліки з бюрократією (формат, кількість часу тощо)», спостерігаємо статистично значущі відмінності між групами респондентів залежно від системи оподаткування ($p < 0.05$).

Висновки

Результати опитування яскраво свідчать про обтяжливість і непривабливість для підприємців загальної системи оподаткування порівняно зі спрощеним режимом у багатьох розрізах. Важливо, що радикальну відмінність між вартістю адміністрування видно не тільки між самозайнятими «спрощенцями» та підприємствами на загальній системі оподаткування, а й між юридичними особами на спрощеній системі та юридичними особами на загальній системі оподаткування. Зокрема різниця в обсязі витраченого часу на здійснення обліку (478.2 людино-дня на рік для підприємств на загальній системі з ПДВ проти 114.5 людино-дня на рік для підприємців на спрощеній системі без ПДВ) — це фактично різниця між підприємствами з найманими працівниками і в переважній більшості юрособами. На запитання про кількість працівників, які займаються обліком, і обсяг робочого часу, який витрачається на здійснення податкового та бухгалтерського обліку, самозайняті «спрощенці» не відповідали, оскільки не ведуть облік як такий згідно із законодавством. Іншими словами, юридична особа, обираючи бути на спрощеній системі та не бути платником ПДВ, в чотири рази зменшує свої витрати на податковий і бухгалтерський облік, що аж ніяк не додає привабливості загальній системі оподаткування.

Окрім суттєвої різниці у витратах на ведення обліку між загальною та спрощеною системами, підприємці також заявляють, що податкова активніше перевіряє платників ПДВ на загальній системі й активніше застосовує санкції до підприємців на загальній системі. Тобто, окрім меншої вартості ведення обліку на спрощеному режимі, це ще й питання помітно більшої безпеки ведення бізнесу.

Важливо, що самі респонденти виділяють вартість ведення обліку серед ключових факторів привабливості чи непривабливості обраного режиму оподаткування. Підприємці на спрощеній системі вказують нижчі витрати на облік (32.9% респондентів) як основну перевагу обраного режиму оподаткування, що навіть перевищує варіант відповіді про розмір сплачених податків (30.5% респондентів). Підприємці на загальній системі з ПДВ на першому місці серед недоліків обраного режиму оподаткування зазначають вищі суми сплачених податків (25.1% респондентів), проте на другому місці — витрати на податковий облік (19.4% респондентів).

Отримані результати свідчать, що є нагальна потреба робити загальну систему оподаткування більш дружньою до підприємця, спрощувати її та зменшувати вартість дотримання законодавства для платників ПДВ на загальному режимі оподаткування. На сьогодні фіскальна політика, на жаль, ігнорує проблемність загального режиму оподаткування, натомість окреслює саме існування спрощеного режиму як основну загрозу. Представлене дослідження доводить хибність такого підходу та звертає увагу, що курс на погіршення умов ведення бізнесу для «спрощенців» замість полегшення умов для підприємців на загальній системі є фундаментальною хибкою фіскальної політики, що демотивує українських підприємців зростати та розвиватися.

